

Tax screening, tax frictions oraz tax ordeals jako mechanizmy przeciwdziałania asymetrii informacji w systemie podatkowym

Andrzej Pałys*

Artykuł prezentuje system podatkowy jako zagadnienie z obszaru asymetrii informacji. Omawia również trzy mechanizmy pozwalające na obniżenie negatywnego wpływu tej asymetrii na kształtowanie systemu podatkowego oraz poziom zgodności podatkowej w gospodarce. Kwalifikacja podatkowa (*tax screening*) to zbiór rozwiązań pozwalających na określenie charakterystyk grup podatników na podstawie dokonywanych przez nich wyborów podatkowych. Zwiększa to wiedzę ustawodawcy i organów podatkowych o podatnikach i pozwala na podejmowanie efektywnych decyzji konstrukcyjnych w zakresie systemu podatkowego oraz bardziej precyzyjne działania kontrolne. Tarcia podatkowe (*tax frictions*) w sposób automatyczny zniechęcają podatników do dokonywania określonych, niezgodnych z intencją ustawodawcy, wyborów podatkowych, zmniejszając intensywność i koszty działań korygujących. Wyzwania podatkowe (*tax ordeals*) nakładają dodatkowe koszty na niektóre procedury związane z benefitami podatkowymi, zwiększając prawdopodobieństwo, że korzystają z nich jedynie podmioty uprawnione. Artykuł analizuje powyższe mechanizmy niwelowania asymetrii informacji w systemie podatkowym w kontekście teoretycznym oraz praktycznym, a także przedstawia rekomendacje dla ich efektywnego wdrażania.

Słowa kluczowe: unikanie opodatkowania, uchylanie się od opodatkowania, asymetria informacji, kwalifikacja podatkowa, tarcia podatkowe

Kody klasyfikacji JEL: H21, K34, H26

* Dr • Uniwersytet Warszawski • ✉ apalys@wz.uw.edu.pl •
ORCID: 0000-0003-4687-5446

Wprowadzenie

System podatkowy jest zaskakująco złożony. Wynika to z wielu powszechnie znanych powodów, takich jak konieczność odzwierciedlania jeszcze bardziej złożonej rzeczywistości gospodarczej, prób adresowania często sprzecznych interesów wielu grup społecznych czy słabości procesu le-

gislacyjnego. Jest jednak jeszcze jedna, mniej intuicyjna przyczyna wysokiego poziomu skomplikowania systemu podatkowego. Została ona po raz pierwszy zidentyfikowana przez Mirrleesa, jako istotna asymetria informacji między podatnikami a ustawodawcą. Sama koncepcja asymetrii odnosi się do interdyscyplinarnego nurtu badań prowadzonych głównie przez Akerlofa,

Spence'a i Stiglitz. Opisuje ona sytuację, w której jedna ze stron transakcji (relacji) posiada więcej informacji o jej warunkach niż pozostałe, i może wykorzystać tę przewagę dla własnych korzyści. Badania prowadzone przez Akerlofa koncentrowały się na transakcjach rynkowych, udowadniając, że nierówny dostęp do informacji może powodować negatywną selekcję i niepowodzenia rynkowe (*market failure*). Spence z powodzeniem argumentował, że podmioty posiadające informację (*informed agents*) na rynku dotkniętym asymetrią informacji mogą podejmować kosztowne działania w celu przekazania swojej wiedzy podmiotom nie poinformowanym, zmniejszając tym samym poziom asymetrii i zwiększając efektywność całego rynku. Stiglitz wykazał, że zleceniodawca (*principal*) może pozyskać niektóre prywatne informacje, dostarczając pozostałym uczestnikom rynku katalog możliwych wyborów i obserwując ich działania (Lofgren, Persson, Weibull, 2002). Te trzy podejścia stanowią jedne z najbardziej znaczących prac dotyczących asymetrii informacji, a artykuł Akerlofa, *Market for Lemon*, stanowi jedną z najczęściej cytowanych publikacji ekonomicznych w historii. Należy jednak pamiętać, że pięć lat przed otrzymaniem Nagrody Nobla przez Akerlofa, Spence'a i Stiglitz, tego samego zaszczytu dostąpił właśnie Mirrlees (wraz z Vicersem) za fundamentalny wkład w badania nad asymetrią informacji. Jednym z kluczowych tematów, które poruszał Mirrlees był osadzony w tym kontekście model systemu podatkowego (Blundell, Preston, 2019).

Katalog prywatnych informacji znanych podatnikom, a nieobserwowalnych wprost przez ustawodawcę i organy podatkowe, jest obszerny i można go podzielić na trzy ważne z punktu widzenia systemu podatkowego grupy: informacje o umiejętnościach, informacje o postawach oraz informacje o rzeczywistych zdarzeniach.

Informacje o zdolnościach dotyczą głównie zdolności do uzyskiwania dochodów (*income earning abilities*) i mogą służyć administracji podatkowej w dwóch celach – określaniu zakresu stawek podatkowych (podatnicy o wyższych zdolnościach zarobkowych są uważani za mających

zdolność do ponoszenia wyższych krańcowych stawek podatkowych) oraz przyznawaniu określonym grupom odliczeń lub ulg podatkowych. Ponieważ jednak zależność między liczbą godzin poświęconych na pracę a rzeczywistymi zarobkami co do zasady nie jest liniowa, zdolność do uzyskiwania dochodów nie jest prostą, ilościową informacją. Jak zauważył Mirrlees, podatnicy mogą inwestować w rozwój kompetencji zawodowych lub dokonywać wyborów kariery, których wyniki są opóźnione w czasie. Również preferencje (np. między pracą a czasem wolnym) mogą być dynamiczne i obciążone błędami heurystycznymi. W rezultacie rzeczywiste informacje o możliwościach zarobkowania są złożone i niepewne nawet dla samych podatników (Mirrlees, 1990). Stwarza to poważne wyzwanie dla decydentów podatkowych. Aby uprościć jego rozwiązanie, większość systemów podatkowych używa niedoskonałego zamiennika do określenia zdolności zarobkowej – poziomu faktycznego dochodu (Satterthwaite, 2016; Stern, 1982). W niektórych przypadkach jest on uzupełniany o procedurę „znakowania” podatkowego (*tax tagging*), która na podstawie publicznie prezentowanych lub deklarowanych cech dzieli podatników na segmenty – np. podatnicy dotknięci niepełnosprawnością (Osofsky, 2013).

Informacje o postawach obejmują głównie czynniki związane z unikaniem opodatkowania (*tax avoidance*) i przestrzeganiem obowiązków podatkowych (*tax compliance*). W tym zakresie, z szerokiego spektrum możliwych zachowań Braithwaite wyróżnia pięć istotnych dla systemu podatkowego podstawowych postaw – zaangażowanie, kapitulacja, opór, wycofanie się i traktowanie prawa podatkowego jako wyzwania (Braithwaite, 2003). Każda z tych postaw ma inne konsekwencje dla poziomu przestrzegania przepisów podatkowych i skuteczności działań podejmowanych przez ustawodawcę. Jednak ze względu na asymetrię informacji w systemie podatkowym, możliwość dostosowania przepisów podatkowych do postaw grup podatników jest ograniczona i przejawia się incydentalnie, np. w postaci systemów nadzoru horyzontalnego (Pałys, 2022). W wielu innych przypadkach prawo podatkowe jest projektowane przy za-

łożeniu najgorszej możliwej kombinacji postaw. W efekcie istnieje ryzyko nie tylko zmniejszenia poziomu zgodności podatkowej w gospodarce, ale także utrwalania się postaw negatywnych wśród coraz szerszych grup podatników.

Informacje o rzeczywistych zdarzeniach to dane o czynnościach podlegających opodatkowaniu w okresie rozliczeniowym. Grupa ta zawiera głównie informacje o poziomie dochodów i kosztach uzyskania przychodów, uzupełnione uprawnieniami do ulg podatkowych lub innych odliczeń. Administracja podatkowa posiada jedynie ograniczoną wiedzę na temat poziomu dochodów poszczególnych podatników (szczególnie w przypadku gospodarki pieniężnej) i musi w dużym stopniu polegać na samodzielnych deklaracjach podatników. Deklaracje te są uzupełniane o raportowanie dochodów podatnika przez profesjonalne podmioty trzecie (np. pracodawców, notariuszy czy pośredników inwestycyjnych). Samoraportowanie jest jednak rozwiązaniem niedoskonałym, generującym stratę społeczną poprzez m.in. uwidacznianie i wzmacnianie negatywnych bodźców podatkowych oraz tworzenie pokusy do niedoszacowania dochodów (Satterthwaite, 2016).

Opisana asymetria informacji prowadzi do sytuacji, w której systemy podatkowe zawierają wiele punktów, gdzie podatnik sam decyduje o traktowaniu podatkowym danego zdarzenia. Te punkty decyzyjne noszą nazwę wyborów podatkowych (*tax elections*) i są powszechnie stosowane w prawie wszystkich jurysdykcjach. Jako wybory podatkowe *sensu stricto* należy traktować przemyślaną fakultatywność przewidzianą w prawie podatkowym. Wybór może być wyrażony przykładowo przez deklarację podatnika, taką jak amerykańska zasada „*check-the-box*”, lub działanie, takie jak wybór, który z małżonków skorzysta z odliczenia na dziecko (Cauble, 2013). W szerszym sensie wybory podatkowe mogą obejmować również niezamierzoną opcjonalność (wynikającą z niedopasowania, sprzeczności lub luk w prawie podatkowym). W efekcie system podatkowy stanowi swojego rodzaju problem agencyjny, w którym ustawodawca jest pryncypałem, a podatnicy jako agenci podejmują indywidualne decyzje w obrę-

bie narzuconych przez pryncypała ram. Rodzi to konsekwencje znane z rynkowego modelu pryncypała-agenta, w tym selekcję negatywną i pokusę nadużycia (Jagodziński, 2019). W literaturze wskazuje się również inne wady istnienia wyborów podatkowych. Po pierwsze, powodują one erozję podstawy opodatkowania, jeśli podatnik mądrze dokona swoich wyborów. Po drugie, wybory podatkowe powodują niesprawiedliwość, umożliwiając bardziej wyrafinowanym i doświadczonym podatnikom korzystanie z wyższych odliczeń podatkowych lub ulg. Po trzecie, do systemu podatkowego dodaje się w ten sposób kolejną złożoność, która wymaga od podatników poświęcenia większej ilości czasu i środków na zrozumienie i prognozowanie konsekwencji swoich wyborów (Cauble, 2013). Również z punktu widzenia organów podatkowych wybory podatkowe pochłaniają dodatkowe zasoby na weryfikację praw podatników i identyfikację powiązanych schematów unikania opodatkowania.

W obecnym stanie nie ma jednak realnej alternatywy dla wyborów podatkowych i są one niezbędnymi kompromisami koniecznymi dla funkcjonowania systemu podatkowego w sytuacji asymetrii informacji (Field, 2011). Chociaż wybory podatkowe są nieuniknione i budzą negatywne konsekwencje, istnieje kilka narzędzi, które mogą zwiększyć skuteczność systemu podatkowego, generując dodatkowe informacje dla organów podatkowych lub zachęcając podatników do podejmowania dokładniejszych, odzwierciedlających rzeczywistość decyzji. Są to kwalifikacja podatkowa (*tax screening*), tarcia podatkowe (*tax frictions*) oraz wyzwania podatkowe (*tax ordeals*)¹.

¹ Właściwe przetłumaczenie pojęć *tax screening*, *tax frictions* oraz *tax ordeals* nastrocza istotnych problemów. W pierwszej kolejności należy zauważyć, że w polskiej literaturze pojęcia te dotychczas nie występowały powszechnie, nie można się więc oprzeć na tłumaczeniach przyjętych przez innych autorów. Jednocześnie brakuje w języku polskim słów oddających dokładne znaczenie tych pojęć. W artykule zaproponowano następujące tłumaczenia: *tax screening*, jako kwalifikacja podatkowa; właściwszym tłumaczeniem byłoby prawdopodobnie „przesiewowe badania podatkowe”, jednak ze względu

Efektywne wybory podatkowe w sytuacji asymetrii informacji

Kwalifikacja podatkowa

Z perspektywy systemu podatkowego istotne jest, że podatnicy (grupy podatników) różnią się pod względem cech, takich jak postawy (np. spektrum: materializm–idealizm), preferencje (np. spektrum praca–czas wolny) i cele osobiste. Jak już wspomniano, w teorii optymalnego opodatkowania te cechy stanowią wyznacznik krańcowych stawek podatkowych maksymalizujących dobrobyt społeczny (Strnad, 2004). Informacje o tych cechach stanowią jednak informacje prywatne podatników i są trudno dostępne dla organów podatkowych. Kwalifikacja podatkowa to zestaw narzędzi umożliwiających częściowe pozyskanie tych danych i bardziej precyzyjne skonstruowanie systemu podatkowego. Można wyróżnić dwa rodzaje kwalifikacji podatkowej – pasywną i aktywną. Pasywna kwalifikacja podatkowa to dowolny mechanizm, który pozwala organom podatkowym zidentyfikować podstawowe cechy podatników. Podejście to, prezentowane przez Osofskiego, obejmuje każdą procedurę zbierania informacji niezależnie od tego, czy opiera się ona na informacjach publicznych czy prywatnych i deklaracjach podatników (Osofsky, 2013). Aktywna kwalifikacja podatkowa, według podejścia Stiglitz, to mechanizm, w którym ustawodawca przedstawia podatnikowi katalog możliwych wyborów. Jeśli wybory te są właściwie zaprojektowane, wybór podatnika

na jednoznacznie medyczny charakter tego pojęcia, wydaje się, że uzasadnione będzie użycie mniej precyzyjnego, ale łatwiejszego w odbiorze słowa „kwalifikacja”; *tax frictions*, jako tarcia podatkowe; alternatywnie rozważane były tłumaczenia „oporniki podatkowe”, „ograniczenia podatkowe” oraz „utrudnienia podatkowe”, wydaje się jednak, że pomimo pewnej enigmatyczności, pojęcia „tarcia podatkowe” oddają najlepiej pasywny charakter tych regulacji; *tax ordeals*, jako wyzwania podatkowe; alternatywnie rozważane było tłumaczenie „próby podatkowe”. Autor pozostaje otwarty na sugestie bardziej precyzyjnych i pasujących do polskiego języka prawnego tłumaczeń.

ujawni jego prywatne informacje, łagodząc konsekwencje asymetrii informacji (Lofgren, Persson, Weibull, 2002).

Pasywna kwalifikacja podatkowa

Najprostszym pasywnym mechanizmem kwalifikacji podatkowej jest znakowanie podatkowe (*tax tagging*). W tej procedurze, zgodnie z propozycją Akerlofa, podatników można określić jako „będących w potrzebie” na podstawie ich wieku, płci, poziomu wykształcenia, statusu społecznego lub niepełnosprawności (Akerlof, 1987). Mimo swojej popularności metoda ta jest zawodna, ponieważ wielu istotnych cech podatników nie da się wiarygodnie zaobserwować. Przykładowo, fakt bycia samotnym rodzicem może być sztucznie wytworzony poprzez pozorny rozwód. Z kolei niepełnosprawność nie zawsze jest widoczna, ale też skorelowana z dobrostanem danej osoby (Osofsky, 2013). Bardziej zaawansowane procedury pasywnej kontroli podatkowej opierają się na połączeniu obserwowalnych czynników. Na przykład elastyczność podaży pracy można wiarygodnie oszacować na podstawie trzech wskaźników – składu gospodarstwa domowego (mężczyzna w porównaniu z mężczyzną i kobietą), wieku podatnika (podatników) oraz wartości majątku gospodarstwa domowego (Karabarbounis, 2015). W innym badaniu uwzględniono dane z całego cyklu życia podatników, dowodząc, że faktycznie uzyskiwany dochód jest nieprecyzyjną charakterystyką podatników (Judd, Ma, Saunders, 2017).

Aktywna kwalifikacja podatkowa

Aktywna kontrola podatkowa nie opiera się na obserwowalnych lub deklarowanych cechach podatników, ale na preferencjach ujawnionych w procesie wyboru podatkowego. Takie podejście ma wartość w identyfikowaniu prywatnych informacji podatników, takich jak reakcje na opodatkowanie lub stosunek do unikania opodatkowania. Satterthwaite przedstawia wnikliwą i praktyczną analizę tej metody na przykładzie amerykańskiej reguły wyszczególniania (*itemisation rule*,

Satterthwaite, 2016). Zgodnie z art. 63e amerykańskiego Kodeksu Podatkowego podatnik może w danym roku wybrać odliczenie od podatku standardowej kwoty ryczałtowej (odliczenie standardowe) lub faktycznie poniesionych kosztów należących do określonych kategorii (odliczenie szczegółowe). To drugie podejście wymaga od podatnika dodatkowego wysiłku, aby zrozumieć co podlega odliczeniu, obliczyć jego wartość, zebrać dokumentację i wypełnić zeznanie podatkowe. W rezultacie zastosowanie reguły wyszczególniania jest znacznie bardziej czasochłonne niż standardowe odliczenie. Dodatkowo wybór niestandardowej metody odliczenia może narazić podatnika na dalsze koszty kontroli podatkowej. W związku z tym, decyzja o zastosowaniu reguły wyszczególniania opiera się nie tylko na szacowanych oszczędnościach podatkowych, ale także na indywidualnej hierarchii wartości podatnika i jego awersji do ryzyka (Zelenak, 2013).

Satterthwaite identyfikuje trzy kategorie prywatnych informacji, które można ocenić na podstawie wyboru dokonanego w tym zakresie przez podatnika. Po pierwsze, wybór wyszczególniania zamiast standardowego odliczenia może wskazywać, że dana osoba jest sumienna i odpowiedzialna, co sugeruje, że może mieć wyższą zdolność zarobkową. Również gwałtowne zmiany wyboru między okresami podatkowymi mogą wskazywać na zmianę sytuacji zarobkowej podatnika. Po drugie, podatnicy, którzy korzystają z reguły wyszczególniania, są prawdopodobnie bardziej wrażliwi na bodźce podatkowe i chętniej podejmują kroki w celu zmniejszenia swoich zobowiązań podatkowych. Innymi słowy, jeśli ktoś uważa, że warto włożyć dodatkowy wysiłek w wybranie reguły wyszczególniania, może być również zainteresowany ustrukturyzowaniem innych obszarów działalności gospodarczej w celu zmniejszenia obciążeń podatkowych. Na podstawie tej decyzji można również ocenić stosunek podatnika do przestrzegania przepisów podatkowych. Podatnicy preferujący rezygnację z potencjalnych oszczędności podatkowych na rzecz prostoty standardowego odliczenia mogą być uważani za bardziej zorientowanych na zachowanie zgodności z przepisami, nato-

miast wybór reguły wyszczególniania (zwłaszcza gdy obejmuje on znaczną liczbę drobnych kosztów) może sugerować, że podatnik jest skłonny do wykorzystywania luk w przepisach podatkowych (Satterthwaite, 2016).

Opisany mechanizm kwalifikacji podatkowej jest oczywiście niedoskonały. Odliczenie standardowe może być wybrane zarówno ze względu na niższą zdolność zarobkową, jak i większą skłonność do przestrzegania przepisów podatkowych, a wybór reguły wyszczególniania jest sygnałem zarówno większej wrażliwości na bodźce podatkowe, jak i znacznego potencjalnego odliczenia w danym roku. Niemniej jednak, w połączeniu z innymi czynnikami, takimi jak poziom dochodów, rodzaj zatrudnienia lub historia przestrzegania przepisów podatkowych, decyzja o zastosowaniu reguły wyszczególniania może mieć rzeczywisty wpływ na ocenę prywatnych informacji podatnika. To samo dotyczy innych aktywnych mechanizmów kwalifikacji podatkowej. Biorąc pod uwagę liczbę wyborów podatkowych obecnych w wielu systemach podatkowych, skala prywatnych informacji, które można uzyskać o podatnikach na podstawie ich wyborów, może być znacząca i może mieć duże znaczenie dla polityki podatkowej.

Tarcia podatkowe

Podczas gdy mechanizmy kwalifikacji podatkowej koncentrują się na uzyskiwaniu prywatnych informacji o podatnikach, tarcia podatkowe stanowią zautomatyzowane urządzenia motywujące podatników do dokonywania wyborów oczekiwanych przez ustawodawcę. Głównym wektorem tego działania jest zwiększenie niepodatkowych kosztów związanych z wyborami niekorzystnymi z punktu widzenia systemu podatkowego². Kompleksową analizę grup takich kosztów przedsta-

² Stiglitz zwracał uwagę, że w sytuacji braku tarć podatkowych efektywna stopa opodatkowania całych grup podatników byłaby zerowa, ponieważ każdy podatnik mógłby tak długo podejmować korzystne dla siebie wybory podatkowe (głównie na rynku finansowym), aż całkowicie zminimalizowałby swoją podstawę opodatkowania.

wia Shaviro (2001). Pierwsza grupa, którą wyróżnia, jest związana z czynnikami biznesowymi i obejmuje ryzyko, czas i poziom ekspozycji kapitałowej. Jeśli wybór podatkowy zapewniający korzyść podatkową wymaga:

- dodatkowej akumulacji ryzyka (np. zaangażowanie strony trzeciej w transakcję), lub
- dłuższego okresu zaangażowania (np. minimalny czas posiadania udziałów), lub
- większej inwestycji (np. minimalny próg posiadanych udziałów),

jest mniej prawdopodobne, że podatnik będzie skłonny ustrukturyzować transakcję tylko w celu uzyskania oszczędności podatkowych.

Druga grupa tarć obejmuje czynniki dotyczące rynku i otoczenia biznesowego. Ma to szczególne znaczenie na rynku finansowym, gdzie ograniczona podaż określonego rodzaju papierów wartościowych zmniejsza możliwość ich wykorzystania do planowania podatkowego. Istotne znaczenie mogą mieć również czynniki technologiczne, np. poprzez wzrost kosztów off-shoringu niektórych działań biznesowych (Avi-Yonah, 2000).

Trzecia grupa tarć podatkowych jest bardziej złożona i obejmuje ograniczenia prawne i księgowane, a mianowicie: wymogi merytoryczne, koszty agencyjne, ryzyko kredytowe oraz wymogi rachunkowości finansowej. Wymogi merytoryczne, to wymagane prawem czynności niezbędne do dokonania danych wyborów. Wyraźnym przykładem może być wymóg, aby jedynie urzędowo potwierdzony rozwód uprawniał do ulgi podatkowej dla samotnych rodziców. Inne wymagania mogą obejmować warunek określonej formy prawnej prowadzenia działalności lub podpisania umowy, a także konieczność skorzystania z zaufanego pośrednika (np. giełdy lub notariusza). Koszty agencyjne to tarcia wynikające z różnego podejścia do zgodności podatkowej pomiędzy podatnikiem a jego pełnomocnikami lub kontrahentami zaangażowanymi w wybory podatkowe. Przykładowo, menedżer podatkowy organizacji może

W tym kontekście tarcia podatkowe zapewniają funkcjonowanie systemu podatkowego (Stiglitz, 1985).

mieć mniejszą preferencję do agresywnego planowania podatkowego niż jej właściciel, szczególnie jeżeli mogłoby ponosić osobistą odpowiedzialność z tego powodu. Jednocześnie jeżeli niektóre schematy podatkowe wymagają ograniczenia kontroli właściciela nad podmiotem lub aktywem, to po stronie właściciela może występować preferencja do unikania tego typu rozwiązań. Ryzyko kredytowe charakteryzuje koszty wykorzystania sektora finansowego do planowania podatkowego i reprezentuje koszty zabezpieczenia ryzyka związanego z takimi transakcjami, jak instrumenty pochodne, kontrakty futures, swapy i inne złożone papiery wartościowe. Wreszcie wymogi rachunkowości finansowej to przykładowo ograniczenia w możliwości wypłaty dywidendy lub nieatrakcyjne metody wyceny aktywów w przypadku dokonania konkretnych wyborów podatkowych (Shaviro, 2001).

Do grupy tarć podatkowych należy zaliczyć także koszty nadania strukturom podatkowym odpowiedniej treści biznesowej (Raskolnikov, 2012) oraz ograniczenia przy określonych wyborach podatkowych korzyści płynących z ochrony prawno-patentowej, umów międzynarodowych, prawa upadłościowego lub prawa antymonopolowego oraz ograniczenia możliwości uczestnictwa w przetargach publicznych (Mun, 2016).

Wyzwania podatkowe

Specjalnym typem rozwiązań łączących w sobie cechy tarć oraz kwalifikacji podatkowych są wyzwania podatkowe. Polegają na celowym podwyższeniu kosztów procedury uzyskiwania legalnej preferencji podatkowej³. W efekcie, zakładając

³ Sztuczne podwyższenie kosztów realizacji procedury różni wyzwania podatkowe od kwalifikacji podatkowych. Omówiona wcześniej reguła wyszczególnienia jest przykładem kwalifikacji podatkowej, ponieważ wszystkie dodatkowe czynności wynikające z jej wyboru przez podatnika są niezbędne dla obliczenia i potwierdzenia wartości odliczenia. Gdyby jednak reguła wymagała dodatkowego, osobistego stawienia się w urzędzie, częstszych rozliczeń lub, idąc za metaforą proponowaną przez Shaviro, wykonania salta w tył, stanowiłaby ona wyzwanie podatkowe.

racjonalność podatników, jedynie Ci, którzy faktycznie potrzebują danej preferencji, będą gotowi ponieść takie koszty. Jednocześnie fakt poświęcenia dodatkowego czasu na realizację konkretnej procedury stanowi sygnał przekazujący organom podatkowym część prywatnych informacji podatnika. Raskolnikov jako przykład wyzwania podatkowego podaje wymóg świadczenia prac publicznych, aby móc otrzymać transfery socjalne. Konieczność poświęcenia czasu na tego typu działanie, stanowi wyzwanie, które ujawnia rzeczywistą potrzebę wsparcia wśród osób je podejmujących (Raskolnikov, 2013). Inne przykłady wyzwań podatkowych obejmują konieczność osobistej wizyty w urzędzie skarbowym, dłuższy czas oczekiwania na decyzję podatkową, wydłużenie okresu przedawnienia zobowiązania podatkowego czy umożliwienie osiągnięcia niektórych korzyści podatkowych wyłącznie w formie wniosku o zwrot podatku (Satterthwaite, 2016).

Efektywność kwalifikacji, tarć i wyzwań podatkowych w systemie podatkowym

Wszystkie trzy omawiane kategorie rozwiązań występują powszechnie w systemach podatkowych. W wielu przypadkach (szczególnie w obszarze tarć podatkowych) ich istnienie nie jest podyktowane ekonomiczną lub socjologiczną analizą systemu podatkowego, ale stanowi rezultat historycznych decyzji, opartych na intuicji ustawodawcy, rekomendacjach grup podatników lub rozwiązaniach zapożyczonych z innych systemów podatkowych (Schizer, 2001). W efekcie efektywność ich stosowania jest ograniczona, a kwestia ta często jest wręcz nieświadomiona przez administrację skarbową i społeczeństwo⁴.

W zakresie kwalifikacji podatkowych można wyróżnić cztery podstawowe przypadki wiążące się z ich efektywnością (tabela 1).

⁴ Pozostaje to w zgodzie z koncepcją Pope, opisującą różne stadia świadomości kosztów funkcjonowania systemu podatkowego w społeczeństwach (Pope, 1992).

Tabela 1. Macierz efektywności kwalifikacji podatkowych

	Informacja jest pozyskiwana	Informacja nie jest pozyskiwana
Informacja jest (może być) wykorzystywana	Rozwiązanie efektywne	Rozwiązanie generujące utracone korzyści
Informacja nie jest (nie może być) wykorzystywana	Rozwiązanie generujące zbędne koszty	Rozwiązanie efektywne

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku gdy informacja, która mogłaby być przydatna administracji podatkowej, nie jest pozyskiwana, wartościowa wydaje się analiza dostępnych wyborów podatkowych i zidentyfikowanie takich, które wprost lub po niewielkiej modyfikacji mogłyby taką informację ujawniać. W przypadku pozyskiwania danych zbędnych, generujących koszty zarówno po stronie podatników, jak i administracji podatkowej, ich gromadzenie powinno zostać wstrzymane w celu zwolnienia zasobów dla pozyskiwania innych, bardziej istotnych informacji.

W zakresie efektywności kwalifikacji podatkowych należy rozważyć również trzy dodatkowe wymiary:

- integracja informacji – zgodnie z podejściem proponowanym przez Satterthwaite'a, największą wartość dla administracji podatkowej ma zestaw zintegrowanych informacji (np. skład gospodarstwa domowego, konkretne typy wydatków i dokonywane wybory podatkowe); jeżeli więc kwalifikacja podatkowa dostarcza wiedzy o prywatnych informacjach podatników, dla zwieszenia efektywności tego rozwiązania wartościowe jest poszukiwanie dodatkowych, powiązanych informacji, które mogą ujawnić dalszą lub bardziej szczegółową wiedzę o podatniku,
- ciągłość informacji – podobnie wzbogaconą informację o podatniku będzie dostarczać kwalifikacja podatkowa ciągła w czasie; w takim przypadku poza podstawową wiedzą o wyborach podatnika, administracja podatkowa pozyska także informacje

o zmianach tych wyborów, co może odzwierciedlać moment cyklu życia podatnika lub nagle zmiany jego sytuacji wpływające na zdolność zarobkową,

- szczegółowość informacji – informacje bardziej szczegółowe będą miały dla administracji podatkowej często wyższą wartość; ich pozyskanie może jednak wymagać większej złożoności wyborów podatkowych (np. większej liczby dostępnych opcji wyboru).

W świetle powyższych rozważań, kluczowe staje się, aby administracja podatkowa i ustawodawca, w pierwszej kolejności zdefiniowali zakres danych istotnych do podejmowania właściwych decyzji w obszarze systemu podatkowego, a następnie dokonali analizy istniejących mechanizmów kwalifikacji podatkowych i ewentualnych, zgodnych z rekomendacją Kaplowa, ewolucyjnych zmian. Odwrotna, obserwowana często kolejność działań, będzie prowadziła do generowania zarówno kosztów zbędnych, jak i kosztów utraconych korzyści. Inne istotne kwestie wymagające rozważenia dla właściwego skonstruowania kwalifikacji podatkowych to także kwestie właściwego skonstruowania zasady ogólnej (jeżeli menu prezentowanych wyborów podatkowych wymaga działania, konieczne jest istnienie zasady ogólnej automatycznie znajdującej zastosowanie, jeżeli żadne działanie nie zostanie podjęte), czasu danego podatnikowi na dokonanie wyboru podatkowego w danym okresie (np. wyłącznie na początku roku). Znaczenie dla kwalifikacji podatkowej będzie miał także okres przez jaki dany wybór podatkowy będzie wpływał na pozycję podatkową (np. kolejne trzy lata podatkowe).

W zakresie tarć i wyzwań podatkowych rekomendacje co do ich efektywności można opierać na pracach Schitezra i Raskolnikova. Po pierwsze, siła tarć i skomplikowanie wyzwań powinno być dostosowane do potencjalnej korzyści podatkowej. W tym kontekście silniejsze powinny być tarcia związane z faktycznym dochodem do opodatkowania niż z opodatkowaniem wirtualnych zysków kapitałowych. Podobnie, bardziej skomplikowane wyzwania (silniejsze tarcia) powinny dotyczyć obniżenia opodatkowania niż jego od-

roczenia. Po drugie, efektywne tarcia i wyzwania powinny mieć charakter różnicujący, to znaczy generować tym wyższe koszty, im bardziej agresywne jest działanie podatnika lub im mniej uprawiony jest on do uzyskania korzyści podatkowej⁵. Po trzecie, tarcia i wyzwania powinny faktycznie zniechęcać podatników do unikania opodatkowania lub korzystania z nieuprawnionych ulg. Niepożądaną jest sytuacja, w której podatnicy pomimo wyższych kosztów nadal postępują niezgodnie z oczekiwaniami administracji podatkowej (Schitzer, 2001; Raskolnikov, 2013). Wydaje się również istotne, aby zarówno tarcia, jak i wyzwania podatkowe były analizowane w kontekście całościowego wpływu na gospodarkę. Nawet niewielkie koszty nałożone na szeroką grupę podatników, pomimo wysokiej skuteczności, mogą być nieefektywne, jeżeli korzyści z ich nakładania nie równoważą kosztów dla gospodarki. Do wyzwań podatkowych w zakresie ich funkcji informacyjnej zastosowanie znajdują dodatkowo uwagi dotyczące mechanizmów klasyfikacji podatkowej.

Kwalifikacje, tarcia i wyzwania podatkowe w polskim systemie podatkowym

Wybory podatkowe są powszechnie obecne także w polskim systemie podatkowym. Można rów-

⁵ Raskolnikov przywołuje w tym kontekście funkcjonujący w Stanach Zjednoczonych mechanizm *Use-it-or-lose-it* (użyj lub strać) w zakresie kont zabezpieczenia medycznego. Zgodnie z tym rozwiązaniem, pracodawca może wypłacać pracownikom część wynagrodzenia bez opodatkowania, pod warunkiem że zostaną wydane wyłącznie na wydatki medyczne. Ponieważ jednak istnieje obawa, że konta zabezpieczenia medycznego mogłyby służyć do ciągłego odraczania opodatkowania, zasada „użyj lub strać” stanowi, że środki zgromadzone na takich rachunkach przepadają w całości po upływie jednego roku. W efekcie podatnicy faktycznie potrzebujący środków na wydatki medyczne są w nie zaopatrzeni w sposób optymalny podatkowo, podczas gdy podatnicy, których taka potrzeba nie dotyczy, nie mogą wykorzystywać tego rozwiązania jako wehikułu odraczającego opodatkowanie (Raskolnikov, 2013).

nież zaobserwować występowanie mechanizmów należących do kategorii kwalifikacji, tarć oraz wyzwań podatkowych, przy czym zarówno w literaturze, jak i w procesie ustawodawczym rozpoznanie specyfiki tych mechanizmów jest ograniczone.

Zidentyfikowanym w ramach analizy polskiego systemu podatkowego przykładem powszechnej kwalifikacji podatkowej jest możliwość wyboru przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą sposobu jej opodatkowania (opodatkowanie według skali, tak zwane opodatkowanie liniowe oraz ryczałt od przychodów ewidencjonowanych)⁶. Każde z tych rozwiązań różni się zarówno korzyściami podatkowymi, wymaganym wysiłkiem dokumentacyjnym, jak i ryzykiem podatkowym. W efekcie dokonany przez podatnika wybór sposobu opodatkowania, może dostarczać istotnych informacji o jego nastawieniu do procedur podatkowych czy skłonności do poszukiwania (także w przyszłości) optymalnych podatkowo struktur dla transakcji. Dodatkową informacją w tym zakresie może być w przypadku podatników, którzy wybrali ryczałt podatkowy, wybór stawki takiego ryczałtu. Ponieważ niektóre (niższe) stawki są związane z większym ryzykiem (np. kontroli skarbowej), ich wybór może ujawniać informacje o skłonności podatnika do jego podejmowania dla uzyskania oszczędności podatkowej.

Innym zidentyfikowanym przykładem kwalifikacji podatkowej w polskim prawie podatkowym jest proces zawiązania podatkowej grupy kapitałowej (dalej PGK)⁷. Rozwiązanie to pozwala na konsolidację dochodów podatkowych podmiotów z grupy kapitałowej i w efekcie między innymi efektywniejszą użycie strat podatkowych oraz ograniczenie obowiązków i ryzyk w zakresie cen transferowych. Jednocześnie założenie i funkcjonowanie PGK wymaga dodatkowego wysiłku ze strony podatników i wiąże się z większym ryzykiem kontroli podatkowej (przy czym ten dodatkowy wysiłek jest związany bezpośrednio z pro-

⁶ Art. 9a Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, Dz.U. 2021 poz. 1128 t.j.

⁷ Art. 1a Ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. 2021 poz. 1800 t.j.

cedurą zakładania PGK, dlatego mechanizm został sklasyfikowany jako kwalifikacja podatkowa, a nie wyzwanie podatkowe).

Wśród pozostałych przykładów potencjalnych kwalifikacji podatkowych można wymienić sposób wypełnienia obowiązku publikacji strategii podatkowej, częstotliwość składania wniosków i interpretację indywidualną czy stosowanie, innych niż standardowe, stawek amortyzacji. Kwalifikacji podatkowych można poszukiwać także w obszarze podatków lokalnych, różnego rodzaju opłat publicznoprawnych czy w korzystaniu przez podatnika z profesjonalnych doradców i pośredników podatkowych. W żadnym z analizowanych przypadków w dokumentach legislacyjnych (uzasadnienie projektu ustawy, ocena skutków regulacji, opinie w procesie konsultacyjnym) nie wskazuje się na możliwość pozyskiwania informacji o podatnikach jako celu wprowadzenia przedmiotowych rozwiązań.

Wśród wyraźnych tarć podatkowych w polskim systemie podatkowym w pierwszej kolejności zidentyfikowano zasady rachunkowości, a konkretnie metody ustalania zysku spółki do podziału między wspólników⁸. Konieczność wykazania zysku księgowego dla możliwości wypłaty dywidendy jest mechanizmem mogącym ograniczać skłonność udziałowców do generowania istotnych dodatkowych kosztów podatkowych będących jednocześnie kosztami księgowymi (np. opłat licencyjnych czy kosztów finansowania).

Inny zidentyfikowany przykład dotyczy stosowanego w przeszłości schematu podatkowego ograniczającego opodatkowanie sprzedaży udziałów, a wymagającego ich wcześniejszej darowizny w ramach zerowej grupy podatkowej⁹. W tym przypadku, konieczność faktycznego przeniesie-

⁸ Art.192 Kodeksu spółek handlowych, Dz.U. 2000 nr 94, poz. 1037.

⁹ Dawne brzmienie art. 24 Ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych; obecnie schemat nie znajduje zastosowania ze względu na brzmienie art. 24 ust. 5d, który stanowi, że w przypadku gdy nabycie udziałów/akcji nastąpiło w drodze spadku lub darowizny, kosztami uzyskania przychodu są wydatki poniesione przez spadkodawcę lub darczyńcę na nabycie tych udziałów lub akcji.

nia władztwa nad udziałami, dla wielu podatników może stanowić istotny bodziec zniechęcający do stosowania tego schematu.

Wiele tarć podatkowych wiąże się z funkcjonowaniem rynku finansowego. Przykładowo konstrukcja podatkowa wykorzystująca fundusz inwestycyjny zamknięty jest rzadko spotykana ze względu na wysokie koszty założenia i funkcjonowania takiego podmiotu. Również ograniczona dostępność niektórych instrumentów pochodnych czy typów obligacji może stanowić przykład tarć podatkowych. Wśród innych przykładów tarć podatkowych w Polsce można wymienić niektóre zasady dotyczące wystawiania faktur, konieczność korzystania z profesjonalnych pośredników dla niektórych rodzajów transakcji, zasady rejestracji spółek, wymogi inwestycyjne związane z niektórymi rodzajami ulg podatkowych czy wymogi publicznego ujawniania wybranych danych podatkowych.

Ponownie, w żadnym ze wskazanych przypadków w dokumentach legislacyjnych (uzasadnienie projektu ustawy, ocena skutków regulacji, opinie w procesie konsultacyjnym) nie wskazuje się na rolę tych rozwiązań w ograniczaniu bodźców dla unikania opodatkowania.

Wyzwania podatkowe wydają się najrzadziej występującym mechanizmem przeciwdziałania asymetrii informacji w polskim systemie podatkowym. Przeprowadzona analiza pozwoliła na zidentyfikowanie trzech tego typu rozwiązań. Pierwsze to narzucone Dyrektywą 2018/822 obowiązkowe raportowanie schematów podatkowych (*Mandatory Disclosure Rule*, MDR)¹⁰, drugie to procedura korzystania z ulgi na prace badawczo-rozwojowe, a trzecie – procedura stosowania 50% kosztów uzyskania przychodów z praw autorskich.

Raportowanie schematów podatkowych nakłada na podatników obowiązek informowania orga-

¹⁰ Dyrektywa Rady (UE) 2018/822 z dnia 25 maja 2018 r. zmieniająca dyrektywę 2011/16/UE w zakresie obowiązkowej automatycznej wymiany informacji w dziedzinie opodatkowania w odniesieniu do podlegających zgłoszeniu uzgodnień transgranicznych (Dz. Urz. UE L 139/2018, s. 1–13).

nów podatkowych o stosowanych rozwiązaniach mogących mieć wpływ na obniżenie zobowiązania podatkowego. Co do zasady jest ono nakierowane na zmniejszenie skłonności podatników do korzystania ze schematów optymalizacji podatkowej (stanowiąc w tym zakresie przykład tarcia podatkowego). Jednak w przypadku stosowania dozwolonych przez prawo podatkowe mechanizmów obniżających zobowiązanie podatkowe, takich jak na przykład ulga na prace badawczo-rozwojowe, przyspieszona amortyzacja czy niektóre schematy wypłaty wynagrodzeń, konieczność raportowania MDR będzie spełniała definicję wyzwania podatkowego – nakładając na podatników dodatkowe, czasochłonne obowiązki niegenerujące dla nich wartości dodanej. W przypadku samego korzystania z ulgi na prace badawczo-rozwojowe, prawo do tej korzyści podatkowej jest zastrzeżone wyłącznie dla podatników prowadzących ewidencję kosztów pozwalającą na wyodrębnienie kosztów stanowiących koszty prac badawczo-rozwojowych oraz podlegających uldze¹¹. Prowadzenie tej dodatkowej/rozszerzonej ewidencji nie tworzy dla podatnika wartości dodanej (a często wiąże się z kosztami modyfikacji systemów księgowych), będąc jednak ograniczeniem stosowania ulgi podatkowej. Podobnie wymóg gromadzenia dokumentacji potwierdzającej wykonanie prac objętych prawem autorskim¹² jest dodatkowym, czasochłonnym obowiązkiem, który może zniechęcać podatników do stosowania tej preferencji, a w wielu przypadkach powoduje odroczenie rozpoczęcia korzystania z niej (do czasu wdrożenia odpowiednich procedur dokumentacyjnych). Również w tym wypadku, w żadnym ze wskazanych przypadków w dokumentach legislacyjnych (uzasadnienie projektu ustawy, oce-

¹¹ Art. 9 ust 1b Ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych, Dz.U. 2021 poz. 1800 t.j.

¹² Wymóg ten nie wynika wprost z przepisów podatkowych, ale może być wywiedziony z ugruntowanej linii interpretacyjnej, w tym z interpretacji ogólnej z dnia 18 września 2020 r. sygnatura DD3.8201.1.2018 czy wydanych później interpretacji indywidualnych, przykładowo interpretacja indywidualna z dnia 24 marca 2021 r. sygnatura 0113-KDIPT3.4011.207.2019.12.JR.

na skutków regulacji, opinie w procesie konsultacyjnym) nie wskazuje się na celowe zwiększanie obciążenia podatników w celu identyfikacji tych, którzy faktycznie są uprawnieni do korzystania z preferencji.

Podsumowanie

Asymetria informacji pomiędzy podatnikami, ustawodawcą i administracją skarbową stanowi istotne wyzwanie dla procesu tworzenia systemu podatkowego oraz efektywności jego późniejszego działania. Wyzwanie to staje się większe wraz ze wzrostem poziomu skomplikowania gospodarek krajowych i gospodarki światowej, postępuem technologicznym oraz wzmocnieniem mobilności kapitału i osób między krajami. Badania nad procesem przestrzegania prawa podatkowego, psychologicznymi i społecznymi aspektami decyzji podatników pozwalają na głębsze zrozumienie mechanizmów działania systemu podatkowego i podejmowanie inicjatyw ograniczających negatywny wpływ opisanej asymetrii informacji. Trzy z takich rozwiązań – kwalifikacje podatkowe, tarcia podatkowe i wyzwania podatkowe wydają się mieć kluczowe znaczenie dla zwiększenia efektywności implementowanych rozwiązań podatkowych.

Przeprowadzona analiza wskazuje jednak, że w polskim systemie podatkowym kwestie te są rozpoznane jedynie w ograniczonym zakresie, a efektywność kwalifikacji, tarć i wyzwań podatkowych nie jest przedmiotem analizy podczas procesu le-

gislacyjnego. Wydaje się, że wzbogacenie analizy proponowanych rozwiązań o ten kontekst mogłoby zwiększyć efektywność systemu podatkowego oraz organów podatkowych, a przynajmniej pozwolić uniknąć niecelowego obciążania podatników obowiązkami niewpływającymi na ograniczanie negatywnych efektów asymetrii informacji.

Nasuwa się tu metafora porównująca system podatkowy z systemem prawa o ruchu drogowym w zakresie ograniczeń prędkości. Kwalifikacje, tarcia oraz wyzwania podatkowe mogą być bowiem porównane do progów zwalniających. W wariantcie podstawowym byłyby to progi listwowe, oddziałujące w równomierny sposób na wszystkich kierowców. Na podstawie ich zachowania można by pozyskać informacje o ich szacunku dla prawa oraz poszanowaniu własności, a instalacja progów prowadziłaby do ogólnego zmniejszenia średniej prędkości na danym odcinku trasy. Instalacja tego typu rozwiązań organicznie jednak płynność ruchu. W wersji zaawansowanej, kwalifikacje, tarcia oraz wyzwania można porównać do progów wyspowych o ograniczonej szerokości. Pozwalają one na zachowanie korzyści progów listwowych, ograniczając jednocześnie negatywne efekty dla pojazdów o dłuższej osi (np. pojazdów komunikacji miejskiej). Analogicznie, nowoczesne rozwiązania podatkowe powinny pozwalać na różnicowanie podatników względem ich prywatnych informacji i pozwalać na efektywne ograniczanie negatywnych zachowań jednostek przy minimalnym możliwym obciążaniu całej populacji podatników dodatkowymi kosztami.

Abstract

Tax Screening, Tax Frictions, and Tax Ordeals as Mechanisms for Prevention of Information Asymmetry in the Tax System

The article presents the tax system as an issue in the a context of information asymmetry. It also discusses three mechanisms to reduce the negative impact of this asymmetry on the formation of the tax system and the level of tax compliance in the economy. Tax screening is a set of solutions allowing to determine the characteristics of groups of taxpayers based on their tax choices. This enhances evidence based decision making capabilities of tax authorities and regulators regarding taxpayer behaviour and allows for effective tax system decisions in general and more control activities specifically. Tax frictions automatically discourage taxpayers from making certain tax choices that are inconsistent with the intention of the legislator, reducing the intensity and cost of corrective actions. Tax ordeals impose additional costs on some procedures related to tax benefits, increasing the likelihood that only authorized entities benefit from them. The article analyses the above mechanisms of eliminating information asymmetry in the tax system in the theoretical and practical context and presents recommendations for their effective implementation.

Keywords: tax system, tax evasion, tax avoidance; information asymmetry, tax frictions, tax screening

JEL classification: H21, K34, H26

Otrzymany: 13 września 2022
Zrewidowany: 20 września 2022
Zaakceptowany: 4 listopada 2022
Opublikowany: 30 grudnia 2022

Bibliografia

- Akerlof, G. (1978). The Economics Of “Tagging” As Applied To The Optimal Income Tax, Welfare Programs, And Manpower Planning, *Economics Review*, 8.
- Avi-Yonah, R. (2000). Globalization, Tax Competition, And The Fiscal Crisis Of The Welfare State, *113 Harvard Law Review*, 1573.
- Blundell, R., Preston, I. (2019). Principles of Tax Design, Public Policy and Beyond: The Ideas of James Mirrlees, 1936–2018, *Fiscal Studies*, 40(1), 5–18.
- Braithwaite, V. (2003). Dancing With Tax Authorities: Motivational Postures And Noncompliant Actions, *Taxing Democracy*, 3.
- Brown, S., Sessions, J. (2004). Signalling And Screening. W: *International Handbook on the Education of Economics*, G. Johnes, J. Johnes, (red.).
- Cauble, E. (2013). Tax Elections: How To Live With Them If We Can ‘T Live Without Them, *Santa Clara Tax Review*, 53.
- Field, H. (2011)., Tax Elections & Private Bargaining, *31 Virginia Tax Review*, 1.
- Jagodziński, W. (2019). Asymetria informacji jako źródło dysfunkcyjnych instytucji formalnych, *Przedsiębiorstwo we Współczesnej Gospodarce – Teoria I Praktyka*, 1(28).
- Karabarbounis, M. (2015). *A Road Map For Efficiently Taxing Heterogeneous Agents*, Working Paper, No. 13–13r.
- Kenneth, L., Judd, D. (2017). *Optimal Income Taxation With Multidimensional Taxpayer Types*. Stanford Research.
- Lofgren, K., Persson, T., Weibull, J. (2002). Markets With The Asymmetric Information, *Scandinavian Journal of Economics*, 104.
- Ma, D., Judd, K.L., Orban, D., Saunders, M.A. (2017). Stabilized optimization via an NCL algorithm. W: *Numerical Analysis and Optimization* (s. 173–191). Springer, Cham.
- Mirrlees, J. (1990). Taxing Uncertain Incomes, *Oxford Economic Papers*, 42(1).
- Mun, I. (2016). Reinterpreting Corporate Inversions: Non-Tax Competitions And Frictions, *Yale Law Journal*, 126.
- Osofsky, L. (2013). Who’s naughty and who’s nice-frictions, screening, and tax law design, *Buff. L. Rev.*, 61, 1057.
- Palys, A. (2022). *Nowoczesna relacja organów podatkowych z podatnikami. Koncepcje teoretyczne oraz analiza praktyczna na przykładzie systemu nadzoru horyzontalnego*. Warszawa: C.H. Beck.
- Pope, J. (1992). *The Compliance Costs of Taxation in Australia: An Economic and Policy Perspective*. Division of Business and Administration, School of Economics and Finance, Curtin University of Technology.

- Raskolnikov, A. (2012). Accepting the Limits of Tax Law and Economics, *Cornell L. Rev.*, 98, 523.
- Satterthwaite, E. (2016). Tax Elections As Screens, *Queen's Law Journal*, 42.
- Schizer, D.M. (2001). Frictions as a constraint on tax planning, *Colum. L. Rev.*, 101, 1312.
- Shaviro, D.N. (2001). Evaluating the Social Costs of Corporate Tax Shelters, *Tax L. Rev.*, 55, 445.
- Stern, N. (1982). Optimum Taxation With Errors In Administration, *Public Economies*, 181,
- Stiglitz, J. (1985). The General Theory of Tax Avoidance, *National Tax Journal*, Volume XXXVIII, No. 3.
- Strnad, J. (2004). *The Progressivity Puzzle: The Key Role Of Personal Attributes*, John M. Olin Program in Law and Economics Working Paper 293.
- Weisbach, D. (2009). *Toward A New Approach To Disability Law*, University of Chicago Legal Forum 47.
- Zelenak, L. (2013). *Learning To Love Form 1040: Two Cheers For The Return-Based Mass Income Tax*. Chicago: University Of Chicago Press.

Centrum Analiz i Studiów Podatkowych
Centre for Analyses and Studies of Taxation

· WYDAWCA ·

CENTRUM ANALIZ I STUDIÓW PODATKOWYCH SGH · Warszawa 02-554 · Al. Niepodległości 162
DOMINIK J. GAJEWSKI (redaktor naczelny) · GRZEGORZ GOŁĘBIEWSKI · ADAM OLCZYK (sekretarz redakcji)

· KONTAKT ·

analysesandstudies@sgh.waw.pl · analysesandstudies.sgh.waw.pl · casp.sgh.waw.pl